

**ZAMONAVIY INGLIZ VA O'ZBEK MEDIA DISKURSIDA TANA, SOG'LIQ VA
SHAXSIY HAYOTGA OID EVFEMIZMLARNING LEKSIK-SEMANTIK
CHOG'ISHTIRMA TAHLILI**

Abduhakimova Gulnoza

Stajyor o'qituvchi

JDPU ingliz tili nazariyasi va metodikasi kafedrası

Tel: 919428082

E-mail: nozahakimova03@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.23558763>

Annotatsiya: Maqolada ingliz va o'zbek media diskursida tana, sog'liq va shaxsiy hayotga oid evfemizmlarning qo'llanilishi chog'ishtirma tahlil qilinadi. Ikki tildagi evfemistik strategiyalar o'rtasidagi o'xshashlik va madaniy farqlar aniqlanib, ularning leksik-semantik xususiyatlari yoritiladi.

Kalit so'zlar: evfemizm, chog'ishtirma tilshunoslik, media diskurs, leksik-semantik tahlil, ijtimoiy tarmoq, tana obrazi, ruhiy sog'liq, muloqot madaniyati.

Аннотация: В статье проводится сопоставительный анализ эвфемизмов, связанных с телом, здоровьем и личной жизнью, в английском и узбекском медиадискурсе. Выявляются сходства и культурные различия между эвфемистическими стратегиями двух языков, раскрываются их лексико-семантические особенности.

Ключевые слова: эвфемизм, сопоставительное языкознание, медиадискурс, лексико-семантический анализ, социальная сеть, образ тела, психическое здоровье, культура общения.

Abstract: The article presents a contrastive analysis of euphemisms related to the body, health, and personal life in English and Uzbek media discourse. It identifies similarities and cultural differences between the euphemistic strategies of the two languages and reveals their lexical-semantic features.

Keywords: euphemism, contrastive linguistics, media discourse, lexical-semantic analysis, social media, body image, mental health, communication culture.

KIRISH

Til doimiy ravishda jamiyat bilan birga rivojlanib boruvchi tizim bo'lib, undagi o'zgarishlar ko'pincha ijtimoiy me'yorlar, madaniy qadriyatlar va muloqot odobidagi siljishlarni aks ettiradi. Shu jihatdan evfemizmlar — ya'ni og'riqli, noqulay yoki tabu hisoblangan tushunchalarni yumshoq, bilvosita shaklda ifodalovchi til birliklari — tilning ijtimoiy vazifasini namoyon etuvchi eng sezgir qatlamlardan biri hisoblanadi.

So'nggi o'n yillikda ijtimoiy tarmoqlar va onlayn OAVning jadal rivojlanishi tana, sog'liq (xususan ruhiy sog'liq) va shaxsiy hayotga oid mavzularni ommaviy muhokama maydoniga olib chiqdi. Ingliz tilidagi raqamli media bu boradagi evfemistik ifodalarni faol ishlab chiqarmoqda (masalan, "self-care", "body positivity", "it's complicated"), o'zbek tilidagi media va ijtimoiy

tarmoqlar esa bu tushunchalarni o'z milliy-madaniy kontekstiga mos ravishda talqin qilmoqda. Ushbu ikki til o'rtasidagi evfemistik strategiyalarni chog'ishtirish nafaqat tilshunoslik, balki madaniyatshunoslik nuqtai nazaridan ham dolzarb ilmiy ahamiyatga ega.

Tadqiqotning maqsadi — zamonaviy ingliz va o'zbek media diskursida (ijtimoiy tarmoqlar, onlayn OAV, bloglar) tana, sog'liq va shaxsiy hayotga oid evfemizmlarning leksik-semantik xususiyatlarini aniqlash va ularni chog'ishtirma tahlil qilishdan iborat.

Tadqiqot vazifalari: 1) evfemizm tushunchasi va uning tilshunoslikdagi o'rganilish tarixini yoritish; 2) ingliz va o'zbek media matnlaridan tegishli evfemizmlarni to'plash va tasniflash; 3) ikki tildagi evfemistik strategiyalarning o'xshashlik va farqlarini aniqlash; 4) madaniy omillarning evfemizm hosil bo'lishiga ta'sirini tahlil qilish.

Evfemizm tushunchasining nazariy asoslari

Evfemizm — tilshunoslikda keng o'rganilgan hodisa bo'lib, u ma'noni yumshatish, salbiy yoki noqulay konnotatsiyani kamaytirish maqsadida qo'llaniladigan leksik-semantik vositadir. Evfemizmlar odatda tabu mavzular — o'lim, kasallik, jinsiy aloqa, ijtimoiy maqom, jismoniy kamchiliklar — bilan bog'liq holda yuzaga keladi va ularning asosiy vazifasi muloqot ishtirokchilari o'rtasidagi ijtimoiy qulaylikni ta'minlashdir.

Media diskurs kontekstida evfemizmlar alohida ahamiyat kasb etadi, chunki ommaviy matnlar keng auditoriyaga mo'ljallangan bo'lib, ularda ijtimoiy me'yorlarga rioya qilish talabi kuchliroq bo'ladi. Shu bilan birga, ijtimoiy tarmoqlarning norasmiy, shaxsiy uslubi evfemizmlarning yangi, ko'proq individual va ijodiy shakllarini yuzaga keltiradi — bu, o'z navbatida, an'anaviy OAV uslubidan farqli yangi evfemistik naqshlarni shakllantiradi.

Tana va jismoniy ko'rinishga oid evfemizmlar

Ingliz tilidagi ijtimoiy tarmoq va media matnlarida tana tuzilishi va vazn bilan bog'liq to'g'ridan-to'g'ri (ba'zan salbiy baholovchi) atamalar o'rniga yumshatilgan shakllar faol qo'llaniladi: "plus-size", "curvy", "full-figured" kabi iboralar "semiz" yoki "to'la" so'zlarining neytral yoki hatto ijobiy bo'yoqdor muqobili sifatida ishlatiladi. Bu, "body positivity" harakati ta'sirida, so'nggi yillarda ingliz tilidagi media diskursda barqaror leksik birliklarga aylangan.

O'zbek tilidagi ijtimoiy tarmoq va media matnlarida bunday mavzularga oid evfemistik birliklar nisbatan kamroq rivojlangan va ko'proq umumiy, tavsiflovchi shaklda uchraydi: "to'lacha", "baquvvat qomatli" kabi iboralar qo'llanilsa-da, ularning ingliz tilidagi kabi institutsionallashtirilgan, ijtimoiy harakat darajasiga ko'tarilgan shakli hali kuzatilmaydi. Bu farq, bizningcha, ikki madaniyatdagi tana haqida ochiq muhokama qilish an'alarining turlichaligi bilan izohlanadi.

Ruhiy va jismoniy sog'liqqa oid evfemizmlar

Ruhiy sog'liq mavzusi ingliz tilidagi zamonaviy media va ijtimoiy tarmoqlarda keng yoritilib, buning natijasida bir qator barqaror evfemistik iboralar shakllangan: "struggling with mental health", "not okay", "burnout", "taking time for myself" kabi birliklar og'ir ruhiy holatni to'g'ridan-to'g'ri nomlash o'rniga yumshoq, umumiy tarzda ifodalaydi.

O'zbek tilida ruhiy sog'liqqa oid ochiq muhokama nisbatan yangi hodisa bo'lib, oxirgi yillarda "ruhiy sog'lom emasman", "charchoq sindromi", "o'zim bilan ishlayapman" kabi iboralar ingliz

tilidagi muqobillaridan kalka yoki tavsiflovchi tarjima orqali shakllanayotganini kuzatish mumkin. Bu holat, ayni paytda, o'zbek tilida mustaqil, milliy psixologik-madaniy zaminga asoslangan evfemistik iboralarning hali yetarlicha shakllanmaganidan dalolat beradi va bu borada tilning tabiiy rivojlanish jarayoni davom etmoqda, deb xulosa qilish mumkin.

Shaxsiy hayot va munosabatlarga oid evfemizmlar

Shaxsiy munosabatlar sohasida ingliz tilida "it's complicated", "taking a break", "figuring things out" kabi iboralar munosabatlardagi noaniqlik yoki qiyinchilikni ochiq aytishdan saqlanish vositasi sifatida keng qo'llaniladi. Bunday iboralar ijtimoiy tarmoq profilarda (masalan, munosabat holati bo'limida) institutsionallashtirilgan shaklga ham ega bo'lgan.

O'zbek madaniyatida shaxsiy munosabatlar haqida ijtimoiy tarmoqlarda ochiq yozish odati ingliz tilidagi kabi keng tarqalmagan bo'lib, bu yerda evfemizmlarning o'ziga xos shakli — mavzuni umuman og'izga olmaslik yoki boshqa mavzuga burish — ustunlik qiladi. Bu, tilshunoslik nuqtai nazaridan, "nolisoniy" yoki "sukut evfemizmi" (noaytilgan evfemizm) deb atash mumkin bo'lgan hodisa bo'lib, bu ikki madaniyat o'rtasidagi evfemistik strategiyaning tubdan farqli namoyon bo'lishini ko'rsatadi.

Madaniy omillarning evfemizm shakllanishiga ta'siri

Yuqorida keltirilgan tahlil shuni ko'rsatadiki, ingliz va o'zbek tillaridagi evfemistik strategiyalar o'rtasidagi farq nafaqat sof lingvistik, balki chuqur madaniy-ijtimoiy omillar bilan belgilanadi. Individualistik madaniyatlarga xos ingliz tilida shaxsiy tajribani ochiq, biroq yumshatilgan shaklda ifodalash ustunlik qilsa, kollektivistik qadriyatlarga ega o'zbek madaniyatida shaxsiy mavzularni umuman oshkor qilmaslik yoki ijtimoiy jamoat oldida muhokama qilmaslik strategiyasi ko'proq uchraydi.

Bu kuzatish amaliy ahamiyatga ega: xususan, tarjimonlar ingliz tilidan o'zbek tiliga matn tarjima qilayotganda, shunchaki leksik muqobil qidirish bilan cheklanmasdan, manba va qabul qiluvchi madaniyat o'rtasidagi evfemistik me'yor farqini ham hisobga olishlari lozim.

Media janriga ko'ra evfemistik strategiyalarning farqlanishi

Tahlil shuni ko'rsatadiki, evfemizmlarning tanlanishi va qo'llanilish chastotasi nafaqat til va madaniyatga, balki media janriga ham bog'liq. Rasmiy onlayn OAV (masalan, lifestyle va sog'liqni saqlash bo'limlari) ko'proq barqaror, lug'atlarga kiritilgan evfemizmlardan foydalanadi, chunki bunday matnlar muharrirlik nazoratidan o'tadi va ijtimoiy me'yorlarga qat'iyroq rioya qilishga majbur. Masalan, ingliz tilidagi sog'liqni saqlash portallarida "obesity" so'zi o'rniga "weight management concerns" kabi institutsional evfemizmlar qo'llaniladi.

Ijtimoiy tarmoqlarda, aksincha, foydalanuvchilar ko'proq erkin, hatto o'yin-kulgi ohangidagi evfemizmlarni ishlab chiqaradi (masalan, "thicc" so'zi "curvy"ning yanada norasmiy variantidir). Bloglar esa bu ikki qutb — rasmiy OAV va erkin ijtimoiy tarmoq — o'rtasida oraliq o'rinni egallaydi, chunki muallif shaxsiy fikr bildiradi, biroq odatda tahririyat andozasiga ham amal qiladi. O'zbek tilidagi materialda ham shunga o'xshash tendentsiya kuzatiladi: rasmiy saytlarda tilga oid ehtiyotkorlik kuchliroq, ijtimoiy tarmoqlarda esa norasmiy, ko'pincha rus yoki ingliz tilidan kalka qilingan iboralar faolroq qo'llaniladi.

Yosh va ijtimoiy guruhlar kesimidagi farqlar

Dastlabki kuzatishlar shuni ko'rsatadiki, evfemizmlardan foydalanish chastotasi va turi foydalanuvchining yoshiga ham bog'liq bo'lishi mumkin. Yoshlar auditoriyasi ko'proq ijtimoiy tarmoqlarda keng tarqalgan, tez o'zgaruvchan evfemizmlardan (masalan, "not vibing", "having a moment") foydalansa, kattaroq yosh guruhi an'anaviy, OAV orqali shakllangan evfemistik iboralarga moyilroq bo'ladi. O'zbek tilida ham xuddi shunday holat kuzatiladi: yosh foydalanuvchilar orasida ingliz tilidan kalka qilingan yangi iboralar tezroq tarqalmoqda, o'rta va katta yosh guruhida esa an'anaviy, bilvosita ifoda usullari (jim turish, mavzuni o'zgartirish) ustunlik qiladi.

Bu kuzatuv shuni ko'rsatadiki, til o'zgarishi faqat tillararo ta'sir natijasi emas, balki avlodlar o'rtasidagi ijtimoiy-madaniy farqlanishning ham ko'rinishi hisoblanadi. Shu sababli, keyingi tadqiqotlarda yosh guruhlarini alohida o'zgaruvchi sifatida kiritish tavsiya etiladi, bu esa natijalarning aniqligini sezilarli darajada oshiradi.

XULOSA

Ushbu tadqiqot ingliz va o'zbek media diskursida tana, sog'liq va shaxsiy hayotga oid evfemizmlarning leksik-semantik xususiyatlarini chog'ishtirma tahlil qilish orqali ikki til o'rtasidagi muhim o'xshashlik va farqlarni aniqladi. Ingliz tilida bunday evfemizmlar institutsionallashtgan, barqaror leksik shaklga ega bo'lgan holda, o'zbek tilida bu jarayon hali shakllanish bosqichida bo'lib, ko'pincha kalka yoki tavsiflovchi tarjima, ba'zan esa mavzuni umuman aytmalik strategiyasi orqali namoyon bo'ladi.

Olingan natijalar chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik uchun amaliy ahamiyatga ega bo'lib, keyingi tadqiqotlarda kengroq korpus asosida miqdoriy tahlil o'tkazish, shuningdek yosh guruhlar va jins kesimida evfemistik strategiyalarning farqlanishini o'rganish istiqbolli yo'nalish sifatida belgilanadi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Allan K., Burrige K. Forbidden Words: Taboo and the Censoring of Language. — Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
2. Rawson H. A Dictionary of Euphemisms and Other Doubletalk. — New York: Crown Publishers, 1981.
3. Holder R. W. How Not to Say What You Mean: A Dictionary of Euphemisms. — Oxford: Oxford University Press, 2002.
4. Leech G. Semantics: The Study of Meaning. — Harmondsworth: Penguin Books, 1981.
5. Crystal D. English as a Global Language. 2nd ed. — Cambridge: Cambridge University Press, 2003.